

Asia: VN/17651/2021

Lainsäädännön jälkiarvioinnin kehittäminen valtioneuvostossa

1. Jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet

Tulisiko kaikista lainsäädäntöhankkeista tehdä jälkiarviointi? Perustele.

ei

Jos jälkiarviointi toteutettaisiin vain osasta lainsäädäntöhankkeita, millaisin kriteerein jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet tulisi valita?

Jälkiarviointi olisi hyvä toteuttaa yhteiskunnallisesti merkittävistä lainsäädäntöhankkeista osana niiden tavoitteiden toteutumisen seurantaa. Lisäksi esimerkiksi sellaisissa lainsäädäntöhankkeissa, joista valmisteluvaiheessa tunnistetaan erityisiä epävarmuuksia vaikutusten ja toisaalta ei-toivottujen vaikutusten syntymisestä, voisi jälkiarviointi olla tarpeen. Joskus saattaa myös olla tilanteita, jossa säädösehdotuksen vaikutusten arviointi jää hallituksen esityksen valmisteluvaiheessa suppeaksi esimerkiksi poliittisesti kiireelliseksi osoitetun hankkeen takia - tällöin jälkikäteisarvioinnin rooli korostuu.

Kriteerien pohdinnassa tapauskohtaiselle jälkiarviointitarpeen arvioinnille on kuitenkin syytä jättää tilaa.

Tulisiko lainsäädännön jälkiarviointia tehdä säädöksittäin vai laajempina kokonaisuuksia? Perustele.

muulla tavoin, miten? [Tarpeen mukaan niin säädöksittäin kuin jossain tilanteissa laajempina, usean säädöksen (myös esim. lait, niitä täydentävät asetukset, liitelait) kokonaisuutena. Jälkiarviointi voisi kohdistua myös säädösten yhteisvaikutuksiin]

Pitäisikö jälkiarvioinnin tekemistä suunnitella jo lain laadintavaiheessa? Miten?

Jälkiarviointia on hyvä suunnitella hyvissä ajoin, mahdollisuuksien mukaan yhtä aikaa varsinaisen säädösvalmistelun suunnittelun ja säädösvalmistelun yhteydessä, jotta mahdolliset tietotarpeet tunnistetaan ajoissa ja tiedonkeruu tai tiedon koostaminen jälkiarviointia varten voitaisiin aloittaa aikaisessa vaiheessa. Ajoissa tehtävä jälkiarviointisuunnitelma myös mahdollistaisi sen, että lain

valmistelussa ja toimeenpanossa voidaan huomioida esimerkiksi mahdolliset koeryhmät ja –asetelmat, jotka puolestaan mahdollistavat jälkiarvioinnin tieteellisen tarkastelun laajuuden. Toisaalta osa jälkiarvioinnissa tarkasteltavista asioista voi realisoitua vasta sen jälkeen, kun lainsäädäntöä on pantu toimeen. Toimeenpanolle on siten myös varattava riittävästi aikaa, ennen kuin jälkiarviointiin ryhdytään.

2. Jälkiarviointien resursointi ja toteutus

Miten jälkiarvioinnit tulisi rahoittaa ja resursoida?

Jälkiarviointeihin tulisi varata riittävä rahoitus ministeriöiden toimintamenoissa.

Miten jälkiarviointeja tulisi toteuttaa?

Toteuttamistavat vaihtelevat arvioinnin kohteesta ja säädöksestä riippuen. On hyvä pohtia, miten jälkiarviointi rajataan ja esimerkiksi mihin vaikutuslajeihin se kulloisessakin hankkeessa kohdistetaan. Suunnitteluvaiheessa on hyvä avoimesti pohtia, tulisiko jälkiarviointiin sisällyttää myös ”epätyypillisten” vaikutuslajien tarkastelu, esimerkiksi perus- ja ihmisoikeusvaikutukset. Liian laaja arviointi ei tuota tarpeeksi tarkkoja arvioita vaikutuksista, mutta toisaalta liian suppeasti rajattu arviointi saattaa jättää säädöksen olennaisia vaikutuksia tunnistamatta.

Miten varmistetaan jälkiarviointien laatu?

Jälkiarvioinnin huolellisella suunnittelulla (mahdollisuuksien mukaan osana säädöshanketta), riittävällä rahoituksella, avoimuudella, tieteellisillä metodeilla, ohjeistuksella ja koulutuksella. Myös tilaajaosaamisen parantamisella ministeriöissä voidaan varmistaa laatua: ulkopuolelta tilattavien jälkiarviointien tarjouspyynnöt ja hankinnat on rajattava ja mietittävä tarkkaan.

Miten voitaisiin lisätä yhteistyötä tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa lainsäädännön jälkiarvioinnissa?

Jälkiarviointien suunnittelemisessa ja toteuttamisessa voidaan esimerkiksi hyödyntää tutkijayhteistyötä. Tutkijayhteistyötä voidaan tehdä ennen jälkiarviointien hankintaa esimerkiksi pohtimalla tutkijoiden kanssa mahdollisia arviointiasetelmia ja –menetelmiä (vrt. VNTEAS-tutkimusteemojen yhteiskehittäminen).

3. Jälkiarviointien koordinointi

Tulisiko jälkiarviointien tekemistä koordinoida valtioneuvostossa? Perustelee.

kyllä [Yleiset puitteet jälkiarviointityölle ja tiedonvaihto hyvistä käytännöistä helpottaisivat ja yhdenmukaistaisivat säädösvalmistelun suunnittelua ja toteutusta. Myös mallit ja esimerkit tehdyistä arvioinneista ja tarjouspyynnöistä (tietopankki) olisi hyödyllinen. Säädöksen vastuuministeriöllä on kuitenkin syytä olla päätösvalta arvioinnin toteuttamisesta, vaikka yhteistyötä tehtäisiin ministeriöiden välillä.]

Miten mahdollinen koordinointi tulisi toteuttaa? Perustelee.

ministeriöiden välisenä yhteistyönä

Millaisia tehtäviä koordinaatioon tulisi sisällyttää?

Arviointien suunnittelun tuki, kokemusten jakaminen ministeriöiden välillä

4. Jälkiarviointien hyödyntäminen ja avoimuus

Miten varmistetaan jälkiarviointien hyödyntäminen?

Ympäristöministeriössä kootaan parhaillaan materiaalipankkia toteutetuista jälkikäteis- ja toimivuusarvioinneista. Tämänkaltaisten aineistojen jakaminen ja niistä tiedottaminen olisi hyödyllistä laajemmin valtioneuvoston piirissä.

Miten varmistetaan jälkiarviointien avoimuus ja läpinäkyvyys?

Vahva tutkimuksellinen (ja tarvittaessa monitieteinen) ote arviointien toteuttamisessa, arviointien julkisuus, tarvittaessa arvioinnista voitaisiin myös järjestää kuuleminen.

Tarvitaanko erityinen internet-sivusto, jossa informoidaan jälkiarvioinneista? Perustele.

kyllä

Mitä tällaisen sivuston tulisi sisältää?

tehdyt jälkiarviointit

Onko joitain muuta mitä jälkiarviointien kehittämisessä tulisi huomioida?

On syytä ottaa huomioon, että lainsäädäntötyössä monipuolinen tietoperusta, säädösten toimivuuden arvioinnit, vaikutusarviointit ja jälkiarviointit muodostavat kokonaisuuden, joka parhaimmillaan voisi toimia syklisenä prosessina. Jälkiarviointit ovat vain yksi osa tätä prosessia.

Korpi Johanna
Ympäristöministeriö